

Prolog

OSTALO IH JE DEVETORICA

Ujutru 9. jula 1999. pošao sam da se sretnem sa Čarlijem i Doti Djuk u baru jednog londonskog hotela. Trebalo je to da bude kratak susret za mali članak u časopisu onog tipa koje bih obično izbegavao, ali već na prvi pogled Djukovi su bili i suviše zagonetni da bih to propustio.

Ono što sam znao o njima bilo je to da je u aprilu 1972. godine Čarli postao deseti od samo dvanaest ljudskih bića koje je gledalo Zemlju s Mesečeve površine. Znao sam da je ostao tamo tri euforična dana, onda se vratio kući i pukao: da je izgubio kompas i da nije mogao da se skrasi; da je maltretirao svoju decu i mučio ženu, pre nego što je konačno našao mir i pomirio se sa njom kroz veru u Boga. Sada je par vodio crkvu izvan Nju Braunfelsa, u Teksasu. Bili su u gradu da bi govorili o tome.

Što sam više slušao o te tri i po godine u kojima su se odigrala spuštanja, tokom kojih se činilo da se ceo svet naježio i zauvek promenio svoj oblik, sve više sam bio oduševljen njima. Krajem epohe, crni obožavalac Roling Stonsa prebijen je na smrt na Altmontu i Bitlsi su se raspali u svadi, Bobi Kenedi i Martin Luter King su, zajedno s predsednikom Kenedijem, bili kao davna sećanja. Vijetnam je praktično bio gotov i supkultura koja se odredila kao suprotnost ratu raspršivala se u nigdinu kao prašina na pustinjskom vetru, dok se Votergejt polako stišavao i rasni sukobi se raspirivali, a pop muzika koja je treštala oko moje glave desetogodišnjaka činila se zanimljivijom i ciničnijom nego ikad do tada. Kao što je i Nasin kontrolor leta Kris Kraft primetio: „Najbolje godine za Ameriku bile su ujedno i najgore.” Recesija je pritiskala i mračniji, suroviji svet se pojavljivao.

Iako je svemirski program začet u vreme hladnog rata, spuštanja na Mesec i dalje su se činila kao luda stvar šezdesetih, poslednji valcer optimizma u deceniji koja se, složivši se, završila 19. decembra 1972, kada su se astronauti Apola 17 vratili kući znajući da je avantura završena i da nije bila ono što je obećavala. Nijedan Veseli Prangijaš¹ ili mistik na esidu nikada nije uradio nešto luđe od toga, a ipak su se dvosmislenosti poduhvata činile beskonačnim. Kakvu je korist čovečanstvo imalo od kapriciozne odluke predsednika Kenedija da lansira svoj narod na mesec, a tek silne sume koje je ona zahtevala? Mesečev program koštao je dvadeset četiri milijarde dolara u šezdesetim: na svom vrhuncu Nasa je gutala pet posto američkog federalnog budžeta. Je li sve to vreme, novac, energija, *život*, straćeno?

Čarli Djuk nije bio jedini kome je povratak na Zemlju bio težak. Saznao sam da su i ostali na svoje iskustvo reagovali na začuđujuće različite načine. Prvi čovek na Mesecu Nil Armstrong postao je profesor i povukao se s javne scene „vrativši se temeljima planete”, dok je njegov partner Baz Oldrin proveo godine utopljen u alkoholizam i depresiju, a potom se bacio na razvijanje ideja o svemiru koje su mi sve delovale jednako neverovatno. Buntovan po prirodi Alan Bin iz Apola 12 postao je slikar, stalno iznova pretačući svoja iskustva iz ekspedicija na Mesec u ulje na platnu, a Edgar Mičel je iskusio „munju razumevanja” pomoću koje se preneo na čitav univerzum, osećajući inteligenciju na čije će razumevanje potrošiti čitav svoj život. Dramatičnije od toga, Džim Irvin izjavljivao je da je čuo šapat Gospodnji u podnožju veličanstvenih, zlatom obojenih Apeninskih planina, zamenivši Nasu Crkvom pošto se vratio. U međuvremenu, neustrašivi Alan Šepard, jedini koji je priznao da je na površini plakao, učinio je nešto što niko ne bi pomislio da će učiniti – da može da učini: smekšao je.

Između ostalih, Džon Jang je počeo žestoko da kritikuje Nasu posle tragedije sa šatlom Čelendžer i napustio je astronautičku kancelariju s besom i kajanjem istovremeno, a poslednji čovek na Mesecu Džin Sernan gundajući priznaje da je sve što je usledilo posle njegovog

iskustva na Apolu 17 razočaravajuće („teško je naći suštinu“). Njegov partner iz misije Džek Šmit postao je američki senator, ali je shvatio da su političari slepi i dosadni nakon sve one kreativnosti na koju se navikao. Nije ponovo izabran i čuo sam da je nakon toga radio kao „konsultant za svemir” u Albukerkiju. Svi su opisivali skoro mističan osećaj jedinstva ljudske rase viđene iz daleka. Mnogo toga se desilo tamo gore. Stopa razvoda posle letova bila je, u više nego jednom smislu, astronomska.

S naknadnom pameću, reakcije astronauta trebalo je da budu predvidljive. Odjednom, dvanaestorica je trebalo da nađu odgovor na pitanje koje do tada bukvalno nikada nije bilo postavljeno: „Kuda dalje pošto si bio na Mesecu?” Kao dodatak na svoje sopstvene nade i očekivanja, imali su na svojim leđima i maštarije nevidljivih miliona kao i tradiciju dugu hiljadama godina. Nepalci, na primer, veruju da njihovi mrtvi nastanjuju Mesec; kada je veteran sa Apola 14 Stju Rusa posetio Nepal, bio je iznenađujuće zbunjen pitanjima tipa: „Jesi li video moju baku?” Hodači će zauvek biti uhvaćeni između gravitacione sile Meseca i kolektivnih snova Zemlje. Čarli Djuk se vidno uzrujavao pričajući o pismima koje je primao od pristalica teorije zavere koji su tvrdili da su spuštanja na Mesec režirana i nazivali ga lažovom.

Svideo mi se Djuk. U svojoj šezdeset četvrtoj godini bio je još visok i lep i govorio je s blagim otezanjem koje se činilo poznatim, iako mi je bilo teško da ga negde smestim. Osećao sam se kao dečak izgubljen u omiljenoj priči pred spavanje dok je on opisivao svoj let i zaslepljujuće isijavanje našeg sveta dok se krećete kroz usamljenu crnu prazninu svemira. S Meseca, rekao je, planeta je kao dragulj, toliko raznobojna i svetla da ti se čini da možeš da ispružiš ruku i da je zgrabiš, da je držiš u svojim rukama i da joj se čudiš kao umetnini, što i jeste. Onda je opisao svoj užas kad je shvatio da od tog trenu njegov život može biti samo jedan dugačak, usporen antiklimaks. Sav taj napor i kreativnost... zbog čega? Da bi se izmislio teflon? Već 1972. Amerikance nije bilo briga za svemir. Potom je Djuk dirljivo govorio o svojoj nadi da „ćemo se

jednog dana vratiti tamo”, a ja nisam imao srca da mu kažem da iz ove pozicije, to nije izgledalo verovatno – bar ne za vreme njegovog života. Možda ni za mog.

Kad je naše vreme isteklo, zahvalio sam mu za razgovor u kom sam veoma uživao i spremao sam se da pođem, ali mi je Čarli rekao da ima rupu u svom rasporedu, tako da možemo da pričamo i malo duže ukoliko želim. Objasnio mi je da su on i Doti prethodne noći primili uznemirujuće vesti, da im je javljeno da je Pit Konrad, duhoviti, veći-od-života komandant misije Apola 12, drugog koji je sleteo, povređen u saobraćajnoj nesreći na motociklu u blizini svoje kuće u Kaliforniji.

Konrad je bio jedan od onih koji je žestoko psovao ne obazirući se na Nasine zvaničnike, ali koji je ostao hladan kada je u njegovu raketu Saturn na uzletanju dva puta udarila munja, pretvarajući alarme u kabini u kakofonično ludilo, a kontrolu na zemlji u paniku. Kada je novinarka posumnjala u njegovu tvrdnju da Armstrongova rečenica: „Mali korak za...” nije režirana, Konrad se u tajnosti opkladio s njom i šapatom joj poverio šta će reći kada 19. novembra 1969, kao treća osoba stupi na Mesec: „Vau! Čoveče, ovo možda beše mali korak za Nila, ali je za mene baš velik!” On je takođe bio taj koji je poneo kasetofon na put da bi on i njegova posada mogli da „plešu” uz „Devojka iz Ajpaneme” ili uz „Šećeru, šećeru” grupe Arčiz i koji je dozvolio svom kopilotu Alu Binu da povede vitki zlatni mesečev modul na ludu vožnju oko zadnje strane Meseca, gde Nasa nije mogla da vidi šta smeraju. Kada su dvojica drugara pošla u svoju šetnju, Kontrolna soba morala je da im kaže da prestanu da blebeću i iskazuju svoje oduševljenje jedan drugom, jer nije bilo moguće čuti ono što Dik Gordon govori iz komandne letelice koja je kružila u orbiti.

Doti se vratila s tužnom vešću da je Konrad podlegao povredama, a ja se nisam iznenadio kada sam video zamagljen pogled Čarlijaja Djuka dok je govorio o svom drugu. Kasnije sam saznao da se mesto na kom je Konrad pao zove Odžai, što je indijanska reč za Mesec, ali ono što je Djuk rekao na odlasku zarilo se u moj mozak kao svrdlo. Te reči je izgovorio tiho i ujednačeno, kao da izgovara psalm.

„Sada nas je ostalo devetorica.”

Samo devetorica.

Na povratku kući u glavi mi je zujalo od priča koje je Djuk ispričao, ali me je istovremeno ophrvala tuga koju nisam slutio – ne zbog toga što je ostalo samo devet ljudi koji su nas videli s Meseca, već zbog toga što jednog dana, verovatno jednog skorog dana, neće biti nikog ko nas je odozgo video. Ipak, otišao sam kući i nastavio kao i pre očekujući da ne mislim više na projekat Apollo, potiskujući ga u zapećak svoje glave u kom je tako poslušno obitavao već čitave tri decenije.

Ali, kosmonauti nisu hteli da „odu”. Tri godine kasnije, još sam se iskrađao da posmatram Mesec na način na koji to nisam radio od detinjstva, pokušavajući da zamislim napeto plutanje ka njemu i ekstatički povratak. Pitao sam se da li su se hodači po Mesecu pomirili sa tim da su vezani za Zemlju; jesu li sklopili mir s našim svetom ili su nastavili da žale za svojim ugušenim nadama. Želeo sam da znam kakva su vrsta ljudi postali i šta su naučili; kako se sad osećaju povodom svog otkačenog puta i da li misle da ih je on promenio. I više od toga, pitao sam se zašto mi je odjednom važno sve to što mi nije bilo važno pre. Počeo sam da se pitam o čemu je bila čitava stvar – šta je značila, ukoliko je išta i značila – i da slutim da su odgovori na ta pitanja zaista važni, iako nisam znao zašto.

I, naposljetku, shvatio sam da postoji samo jedan način da pokušam da odgovorim na njih. Trebalo je da nađem devet hodača po Mesecu i da se uverim kuda vodi odiseja, dok još mogu.